

БИЛА Н. М., ДМИТРОЦА О. С. Системное изучение экологии студентами естественных специальностей.

В представленной статье раскрывается сущность системного изучения экологии студентами естественных специальностей; дается обоснование: как через систему знаний о принципах, законах и закономерностях которые действуют в природе, решить научно-обоснованные знания о месте человека в эволюции экологической системы.

Ключевые слова: окружающая среда, экология, экосистема, общество, научно-технический процесс.

BILA N. M., DMITROTSA O. S. Systems study by the ecology students of natural specialities.

Essence of system study of ecology by the students of natural specialities opens up in the represented article; the ground is given: how through the system of knowledges about principle, laws and conformities to the law which operate in nature, to decide the scientifically-grounded knowledges about the of man in evolution of the ecological system.

Keywords: environment, ecology, ecological system, society, scientific and technical process.

Борисенко В. В.
Чернігівський державний інститут
економіки та управління

ЗМІСТ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ (ЗА ПРОФЕСІЙНИМ СПРЯМУВАННЯМ) У ВИЩІЙ ШКОЛІ НА ЕКОНОМІЧНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЯХ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ

У статті розглянуто зміст та організацію навчання української мови у вищому навчальному закладі на економічних спеціальностях, проаналізовано проблеми й перспективи навчання, підручники, обґрунтовано необхідність розроблення науково-методичного супроводу дисципліни.

Ключові слова: неперервна мовна освіта; мовна, мовленнєва, комунікативна компетенції; зміст навчання.

Актуальність досліджуваної проблеми зумовлена державними вимогами щодо реформування мовної освіти у вищих навчальних закладах України, спрямованої на підвищення мовленнєвої та комунікативної компетенцій. Головною метою мовної освіти у ВНЗ є формування в майбутніх фахівців економічного профілю здатності до вмілого використання мовних ресурсів для міжособистісної взаємодії в будь-яких ситуаціях. Фахівцям необхідно вміти здобувати інформацію з різних джерел, поновлювати та трансформувати її.

Питання формування мовленнєвої компетенції як провідного компонента структури загальної підготовки є пріоритетним, тому й метою статті є показати зміст та організацію навчання української мови у ВНЗ на економічних спеціальностях, вказати на проблеми, визначити основні

напрямки.

Соціально-економічні умови сьогодення вимагають удосконалення системи мовленнєвої підготовки фахівців економічних галузей, які б оволоділи мовленнєвими вміннями, достатніми для успішної реалізації майбутніх спеціалістів в соціумі.

Основні вимоги до проблеми формування мовних компетенцій студентів вищих навчальних закладів нефілологічного профілю знайшли відображення в Державній національній програмі “Освіта (Україна XXI століття)”, Національній доктрині розвитку освіти України в XXI столітті, законах прямої дії “Про освіту” (1996), “Про загальну середню освіту” (1999), “Про професійно-технічну освіту” (2001), “Про вищу освіту” (2002), Державній програмі розвитку освіти на 2005–2007 роки (2004 рік), Постановах Кабінету Міністрів України (2003 р.) “Про затвердження і функціонування української мови на 2004–2010 роки” та “Про затвердження Державної програми розвитку вищої освіти на 2005–2007 роки” (2004 р.), Болонській декларації “Про європейський простір вищої освіти”.

Вирішення визначених у законодавчих і методологічних документах завдань потребує розв’язання низки проблем, з-поміж яких нами виокремлено розроблення і реалізацію особистісно зорієнтованої мовленнєво-професійної моделі освіти, розрахованої на підготовку висококваліфікованого фахівця економічної галузі, що вільно володіє державною мовою, виявляє високий професіоналізм у фаховому спілкуванні, має усвідомлену мовну поведінку в нових соціально-економічних умовах держави і є конкурентоздатним.

Статтею 10 Конституції України гарантовано навчання у ВНЗ державною мовою (українською), що вимагає постійного підвищення рівня культури фахового мовлення для професійної комунікації, яка є визначальною у становленні особистості майбутнього фахівця економічного профілю.

Це зумовлює необхідність перегляду теорії і практики навчання мови у вищих навчальних закладах економічного профілю, якісної перебудови навчально-виховного процесу, яка сьогодні неможлива без удосконалення традиційних підходів, істотного оновлення змісту мовної освіти та запровадження ефективних технологій навчання. Вища школа має продовжувати мовну освіту студентів у єдності з мовленнєвою поведінкою та привчати їх до перспективи неперервної мовної самоосвіти. Вочевидь,

існує об'єктивна потреба в модернізації мовної освіти у вищих навчальних закладах, виробленні стратегій розвитку системи професійно-мовленнєвої діяльності, визначенні пріоритетів сучасного ринку праці, активному поширенні інноваційних технологій навчання, створенні науково-методичного супроводу для професійного самовдосконалення кожного фахівця через розроблення і реалізацію навчальних програм розвитку, саморозвитку і самореалізації особистості [4, 65].

Ознайомлення з численними дослідженнями свідчить про цілком виправдане посилення інтересу до проблеми мовленнєвої підготовки майбутніх фахівців різних галузей, оскільки сьогодні відчувається гостра потреба у кваліфікованих конкурентоспроможних спеціалістах, які у своїй професійній діяльності здатні вільно послуговуватися державною мовою, здатні забезпечувати адекватну міжособистісну взаємодію у відповідній виробничій сфері. Майбутнім менеджерам, економістам, банківським працівникам, аудиторам необхідні уміння обмінюватися повідомленнями (усними, писемними), вести бесіду на професійні теми та ін., що вимагає від них не просто знань, а глибокого розуміння мови, реалій сучасного ринку, національної культури.

Вивчення української мови у вищих навчальних закладах по-різному представлено в навчальних планах такими дисциплінами, як “Українська (мова за професійним спрямуванням)”, “Практичний курс сучасної української мови”, “Діловодство”, “Протокол і етикет”, “Ораторське мистецтво” і здійснюється в умовах, коли студенти мають певний досвід вивчення шкільного курсу мови, але в них не вироблені достатні навички вільної комунікації в професійній сфері, які необхідні в подальшій діяльності.

У вищому навчальному закладі економічного профілю більше уваги приділяється загальнопрофесійному компоненту, хоча, як слушно зазначає О. Любашенко, одним із завдань вивчення курсу “Українська (мова за професійним спрямуванням)” є подолання дисбалансу та корекція двох компонентів мовної компетенції людини – знань про мову і мовленнєвого досвіду [3, с. 42].

У навчально-методичній літературі, яка видавалася впродовж останніх років, теоретичний матеріал, тренувальні вправи, як правило, розраховані на всіх студентів ВНЗ, а не на спеціалістів відповідної галузі, і економістів зокрема. Хоч у деяких підручниках вміщено завдання, орієнтовані на

економічні спеціальності, проте стає очевидним, що наявні посібники з української мови не забезпечують всебічного підходу до опрацювання матеріалу, необхідного для економічних спеціальностей. В одних переважає чи то правописний, чи то текстознавчий аспект, в інших – передбачено розчленування кожного заняття на теми, не пов'язані між собою; не враховано кількість навчальних годин на самостійну, індивідуальну роботу студентів; не вміщено текстів економічної тематики.

У посібнику “Українське ділове мовлення” за редакцією С. В. Шевчук подано теоретичний матеріал про стилі сучасної української літературної мови, класифікацію ділових паперів, запропоновано зразки оформлення ділових паперів, систему вправ і завдань. Вдалими є рубрики “Як правильно?”, “Запам'ятайте відповідники стійких виразів”, “Запам'ятайте значення термінів”. Проте посібник містить недостатню кількість професійно зорієнтованих завдань для студентів-економістів [8].

Схожий підхід зреалізовано у більшості посібників (Н. В. Ботвина “Ділова українська мова”, С. В. Глущик, О. В. Дияк, С. В. Шевчук “Сучасні ділові папери”, М. Г. Зубков “Сучасна українська ділова мова”, Л. М. Паламар, Г. М. Кацавець “Мова ділових паперів”, Я. Я. Чорненький “Українська мова за професійним спрямуванням” та ін.), де значну увагу приділено оформленню ділових паперів, однак у практичному блоці не подано достатньої кількості завдань для формування в студентів-економістів мовних, мовленнєвих та комунікативних вмінь і навичок, важливих для їхньої майбутньої професійної діяльності.

Цікавим у викладі теоретичного й практичного аспектів є початковий посібник В. О. Михайлюк, де автором запропоновано завдання і для менеджерів, і для обліковців. Щоправда, і в ньому недостатня кількість текстів професійного спрямування.

Слушними є поради О. Тищенко, яка зазначає: “... курс “Українська мова (за професійним спрямуванням)” доцільно будувати на психолінгвістичних засадах, що забезпечить індивідуалізацію навчального процесу та умови мовно-професійного саморозвитку особистості... [6, 56]. Автор звертає увагу, що компонентами мовного професійного спілкування є особистісний чинник, мова як засіб професійного спілкування і текст – мовне втілення інформації в професійному спілкуванні.

З-поміж різноманіття навчальних посібників з фахової мови особливо вирізняється посібник нового покоління Л. І. Мацько, Л. В. Кравець

“Культура української фахової мови”, який створено відповідно до сучасної концепції викладання української мови за професійним спрямуванням і зорієнтовано на формування в студентів мовно-комунікативних компетенцій. У ньому розглянуто загальні відомості з курсу культури сучасної української мови, стилістичну диференціацію сучасної української мови, специфіку професійної, наукової і ділової мови, текстові норми наукового та офіційно-ділового стилів, правила оформлення наукової роботи і ділових паперів. Особливу увагу приділено культурі публічного виступу, діалогу, етиці мовного і професійного спілкування, проте практичний аспект, який би збагатив професійною лексикою, текстами студентів-економістів, висвітлений недостатньо.

Практика показує, що успішне засвоєння курсу “Українська мова (за професійним спрямуванням)” залежить від особистості студента і його мовної, мовленнєвої, комунікативної компетенцій, оскільки оволодіння основами будь-якої професії розпочинається із засвоєння певної системи загальних і професійних знань, а також оволодіння основними способами розв’язання професійних завдань [2].

Більшість сучасних дослідників, які вивчають проблеми формування професійної мовленнєвої компетенції, наголошують на тому, що курс “Українська мова (за професійним спрямуванням)” має сприяти формуванню в студентів умінь і навичок користування мовою як засобом професійного спілкування.

Ми поділяємо думку Т. Рукас, яка стверджує, що на заняттях з української мови (за професійним спрямуванням) необхідно формувати мовленнєву культуру, тому під час занять радить змотивовувати студентів на спілкування, тобто створювати такі обставини та ситуативні колізії, які б розвивали мовленнєву діяльність і в яких студент змушений буде активізувати свої творчі здібності [5, с. 55].

Доцільно, на наш погляд, при створенні таких ситуативних колізій широко використовувати термінологічну лексику, яка є складовою фахової мови, адже вивчення термінологічної лексики – це одна із важливих складових навчання професійно зорієнтованого мовлення, оскільки студенти-економісти повинні “опанувати основний термінологічний фонд професії на лексичному, лексико-семантичному, стилістичному та граматичному рівнях” [1, с. 4]. Крім того, у процесі навчання української мови необхідно закріплювати активний запас української термінологічної

лексики, що сприятиме формуванню в студентів фахових знань, засвоєнню нових термінів, з'ясуванню значень термінів, умінь користуватися ними в процесі мовлення.

Розглядаючи особливості діяльності майбутніх фахівців економічного профілю констатуємо, що однією з важливих її рис є комунікативна здатність як інтегративна властивість особистості, яка складається з когнітивного (професійна компетентність, децентрованість мислення), емоційного (тактовність), поведінкового (здатність до саморегулювання, коригування власних дій, відповідальність) компонентів [7].

Аналіз підходів до методики формування професійної мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців економічного профілю засвідчує, що загалом вітчизняними науковцями обґрунтовано шляхи формування мовленнєвої компетенції як складової загальної підготовки фахівця, проте й досі у лінгводидактиці не розроблено ефективної методики навчання української мови (за професійним спрямуванням) у вищих навчальних закладах економічної освіти. Існує об'єктивна потреба розроблення спеціальної методичної системи навчання професійної мовленнєвої компетенції майбутніх фахівців економічного профілю, яка сприяла б формуванню в студентів мовних і професійно-комунікативних умінь. Детальний аналіз специфіки вивчення української мови у ВНЗ економічного профілю дозволив визначити проблеми, які необхідно розв'язати під час організації занять з курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)", зокрема, це:

- низький рівень базових знань з української мови;
- обмежена кількість годин для засвоєння курсу;
- несистематичність вивчення дисципліни;
- відсутність спецкурсів, які компенсували б незначну кількість годин, відведених для вивчення курсу "Українська мова (за професійним спрямуванням)";
- недостатня вмотивованість до вивчення дисципліни як обов'язкової в системі економічного навчання;
- відсутність професійно спрямованих підручників з української мови для фахівців економічних напрямків підготовки;
- відсутність спеціальних розробок з проблеми формування мовномовленнєвої професійної компетенції в студентів економічних вишів у контексті Державного стандарту.

Тому, вочевидь, є нагальна потреба в розробленні науково-методичної системи формування професійної мовномовленнєвої компетенції студентів-економістів, що корелюється з навчальними програмами, реальними запитами і вимогами майбутньої професійної діяльності.

Вважаємо, що в проектуванні науково-методичної системи формування професійної мовномовленнєвої компетенції майбутніх фахівців економічного профілю необхідно збалансувати співвідношення мовної теорії й мовленнєвої практики в змодельованих ситуаціях виробничого характеру, що відповідали б об'єктивним потребам виробництва, суспільства; створити науково-методичний супровід дисципліни "Українська мова (за професійним спрямуванням)"; оптимізувати процес навчання української мови в умовах вищої економічної школи.

Використана література:

1. *Артикуца Н. В.* Юридична термінологія : методичний комплекс навчальної дисципліни для студентів Київського університету права / Наталія Володимирівна Артикуца. – К. : Вид-во Київського університету права, 2002. – 92 с.
2. *Кретова О. І.* Формування культури професійного мовлення майбутніх учителів на основі системного підходу : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук : 13.00.01. / О. І. Кретова. – Кіровоград, 1998. – 20 с.
3. *Любашенко О. В.* Лінгводидактичні стратегії: проектування процесу навчання української мови у вищій школі : монографія / Олеся Вадимівна Любашенко. – Ніжин : ТОВ "Видавництво "Аспект-Поліграф"", 2007. – 296 с.
4. *Мацько Л. І.* Українська мова в освітньому просторі : навчальний посібник [для студентів-філологів освітньо-кваліфікаційного рівня "магістр"] / Любов Іванівна Мацько. – К. : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 607 с.
5. *Рукас Т.* Про зміст курсу "Ділова українська мова" / Тетяна Рукас // Дивослово. – 2004. – № 4. – С. 54-56.
6. *Тищенко О.* Модель курсу "Мова професійного спілкування (психолінгвістичний аспект)" / Оксана Тищенко // Дивослово. – 2003. – № 9. – С. 56–59.
7. *Федотюк Т. І.* Психологічні особливості становлення емпатії як елементу комунікативної здатності практичного психолога : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : 19.00.07 / Т. І. Федотюк. – К., 1997. – 19 с.
8. *Шевчук С. В.* Українське ділове мовлення : навч. посібник / Світлана Володимирівна Шевчук. – К. : Літера, 2000. – 480 с.

БОРИСЕНКО В. В. *Содержание и организация обучения украинскому языку (по профессиональному направлению) в высшей школе на экономических специальностях: проблемы и перспективы.*

В статье рассматриваются содержание и организация обучения украинскому языку в высшем учебном заведении на экономических специальностях, анализируются проблемы и перспективы обучения, учебники, обоснована необходимость разработки научно-методического сопровождения дисциплины.

Ключевые слова: непрерывное языковое образование; языковая, речевая, коммуникативная компетенции; содержание обучения.

BORISENKO V. V. Content and organization of teaching to Ukrainian (to professional direction) at high school on economical specialities: problems and prospects.

The content and organization of teaching the Ukrainian language to students of economic specialities in higher educational institutions are considered in the article, textbooks and the problems and prospects of teaching are analysed, the necessity of scientific and methodological provision is indicated.

Key words: continuous language learning; language, speech and communicative competences, content of teaching.

Ван Лей
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

КОМПОНЕНТНА СТРУКТУРА ВОКАЛЬНО-СЦЕНІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИКИ

У статті розкрита змістова структура вокально-сценічної майстерності майбутніх фахівців, а саме: мотиваційно-регулятивний, комунікативно-поведінковий, креативно-афективний та сценічно-діяльнісний компоненти. Окреслено методи, прийоми і засоби формування означеного феномену.

Ключові слова: вокально-сценічна майстерність, компонентна структура, майбутній учитель музики.

Процес підготовки висококваліфікованих, конкурентоспроможних фахівців передбачає постійне набуття практичного досвіду в галузі музичного мистецтва. Значний потенціал для формування виконавської майстерності та практичного її втілення містить вокальне навчання студентів інститутів мистецтв. З цієї позиції *актуальною* є ефективна підготовка майбутніх учителів музики до сценічних виступів. Доцільно зазначити, що вивчити специфіку вокально-сценічної майстерності можна лише за допомогою комплексного аналізу – при поєднанні мистецтвознавчого, психологічного, методико-педагогічного та театрознавчого підходів.

Мета статті полягає у розкритті компонентної структури вокально-сценічної майстерності майбутніх учителів музики, до чого спонукає потреба у визначенні основних аспектів формування означеного феномену, а саме: мотиваційного, комунікативного, креативного, діяльнісного.